



► OSEBNO: MILKA KRIEGL

Vse je pri njej domače

Letošnjo Tischlerjevo nagrado je prejela Milka Kriegl, ki je zakladnica ziljskega narečja

Narodni svet koroških Slovencev in Krščanska kulturna zveza sta 44. Tischlerjevo nagrado podelila Milki Kriegl za vso njeno skrb za slovensko ziljsko narečje in ziljsko nošo, za ohranjanje domačih šeg in navad ter za ljubeč odnos do tipične ziljske gradbene in stanovanjske arhitekture, ki je doma pri Krieglu v Zahomcu. Ziljanka, doma v Zahomcu pri Bistrici na Zilji, je zavzeta kulturna delavka in članica Slovenskega prosvetnega društva Zila. Nadaljuje žlahtno tradicijo ljubezni do slovenske identitete v Ziljski dolini svojega očeta Nika in deda Franca Kriegla.

Obe ustanovi sta ji z nagrado izrekli posebno zahvalo za sodelovanje pri številnih publikacijah, ki so izšle na Zilji. Te knjige ne bi bile ne po vsebini ne po

jezikovni plati tako bogate, kot so postale z njeno pomočjo, z njeno skrbnostjo, z njenim avtorstvom v ozadju. Posebno skrb pa je vedno namenila ziljskemu narečju.

Kot tujka v domovini

Povedala je, da ji ta nagrada veliko pomeni. »Tischlerjeva nagrada je zame nekaj posebnega, ker je posvečena dr. Jošku Tischlerju. Doma smo Tischlerja in njegovo delo na kulturnem, političnem in šolskem področju vedno zelo spoštovali. Mnogo je storil za narod.«

V 60. in 70. letih je ni bilo v Ziljski dolini. Vrnila se je leta 1982. »Ko sem hodila po vasi, sem šele opazila, kako se je vse spremenilo. Skoraj z nikomer nisem mogla več govoriti po slovensko. Mnogo nemško govorečih ljudi se je priselilo,

toda tudi otroci niso več govorili po ziljsko. Spomnim se, da sem se nekoč strašno zjokala. Imela sem občutek, da sem postala tujka v domovini. Do danes mislim, da smo Slovenci in Slovenke nekako tujci in tujke v domovini, le da smo se zdaj navadili na to dejstvo.«

Kultura jezika

Osnova njenega celotnega delovanja je kultura jezika. Milka ohranja in razvija ziljščino s tem, da jo govori. Njeno narečje je bogato, polno življenjskih modrosti, polno lepih rekov, s katerimi bogati tudi čisto vsakdanje pogovore.

Martina Piko-Rustia o njej pove, da kadar je treba v publikacijah o Zilji preverjati narečna besedila in narečne izraze, Milka »vse spusti« in je »vsakič



1904

MILKIN ded Franc Kriegl je na Zilji ustanovilo slovensko izobraževalno društvo.

1929

MILKIN oče Niko Kriegl je postal predsednik Slovenskega izobraževalnega društva Zila.

1942

RODILA se je v kulturno ozaveščeni in narodno zavedni družini.

2002

SODELOVALA je pri postavitvi nagrobnika Matiji Majarju Ziljskem v Pragi.

2008

SODELOVALA je pri razstavi noš v Bruslju, ko je Slovenija predsedovala Svetu Evrope.

pripravljena, da besedila z nami skrbno pregleda, v želji, da naj bo ziljsko narečje čim bolj lepo, pa naj so to ziljske pesmi, ziljske pripovedi, narečni izrazi za etnološke predmete ter za nošo in druga ziljska pričevanja».

Zapisala je hišna in ledinska imena v Zahomcu, s sklanjatvamim vred. Pripravila je tudi ziljski narečni slovar in ga predala inštitutu Urban Jarnik, kjer ga pripravljajo za objavo. V poseben zvezek si zapisuje besede, ki so ji drage. Sodelovala je tudi pri zgoščenki ziljskih pravljic *Črnjava kapca*, kjer je posodila glas in pregledovala zapise v priloženi brošuri. Posebno mesto ima v Krieglovi družini ziljska pesem.

Milka posebno skrb posveča tudi ziljski noši, ki jo je predstavila ob številnih priložnostih z vsem svojim znanjem, z vso ljubeznijo. Sodelovala je tudi pri raznih avstrijskih in nemških televizijskih oddajah, v katerih je bila predstavljena ziljska noša. V njih je nošo predstavila z globokim spoštovanjem, velikimi znanjem, dele noše pa je vedno poimenovala tudi v slovenskem ziljskem narečju. Tako je te domače izraze ponesla v širši svet.

Šege in navade

Ko je Lajko Milislavjevič pripravljal zgoščenko o koledovanjih na Koroškem, je Milka Kriegl opozorila na posebno

otroško trikraljvsko koledovanje v Zahomcu in bližnjih vaseh, ki ga spremljajo perhte (otroci, oblečeni v kožuhe). Šege in navade, ki spremljajo letni čas in življenjski krog, so v njeni družini spoštovali in spoštuje jih tudi Milka v obliki, ki jo je podedovala od prednikov. To ni arhivirana tradicija, temveč eden izmed tistih stebrov, ki v življenje vliva posebno globoko doživeto prazničnost. Glede ziljskih šeg pove, da ga čez žegen, vaški in farni praznik, ni. »Mladi ljudje se praznično oblečejo. Nosijo lepe, pisane in bogate noše. Na Zilji smo zelo ponosni na noše, saj so se Ziljanke zoperstavile celo Mariji Tereziji, ki je v vsaj dveh opominih in enem patentu zahtevala, naj krila podaljšajo. Gospodinje imamo delo s kuhanjem, na obisk pride celotno sorodstvo. Na ta dan se ljudje vsaj enkrat v letu srečajo in malo pogovorijo. Vidijo, da je Zahomc še živ.«

Tudi kaleda, pohod treh kraljev, je zanjo lep običaj. »Posebej, če pojejo lepe, stare pesmi. Eno tako pastirsko pesem me je še moja stara mati naučila. V teh pesmih najdemo čudovite stare besede. Povejo nam, kako so ljudje v prejšnjih časih mislili, kako so videli hlev in pokrajino in kako so razmišljali o Jezusu.«

Domačnost

Kaj ji pride na misel pri besedi domače? »Domačnost je zame nekaj ljubega, mehkega, rahlega. To je domača beseda ali vrtovi okrog domačih hiš, pa krave, planine, pa konji, knjiga ... To je tudi spomin na besede za kmečko orodje, ki se vedno bolj izgubljajo, ker nihče tega orodja ne potrebuje več.«

V cerkev gre, ker ji dobro de. »Prav čutim, kako srce bolj počasi bije. Če sem v drugih cerkvah kot doma, je zame že pomembno, kako se v cerkvi počutim. Sicer je že res, da vera nima nič opraviti s prostorom, ampak za boljše počutje ima svoj vpliv tudi prostor. Biti v cerkvi na Plešivcu, katerega oltarni prostor je naslikal Valentin Oman, to je, kot bi bil v raju.«

Želi si, da bi mladi rod spoznal, da sta slovenska identiteta in jezik dobrini. »Upam, da bodo lahko živeli to identiteto na iskren način, brez sramu. Zelo važno se je zavedati lastnih korenin.«

IVO ŽAJDELA

ivo.zajdela@druzina.si



Martina Piko-Rustia, Narodopisni Inštitut Urban Jarnik

Ko so mediji začeli poročati, da bo prejela Tischlerjevo nagrado Milka Kriegl, se je predvsem na facebooku razvnelo veselje in začele so prihajati čestitke od vsepovsod – od Zilje do Podjune, iz Kanalske doline in Slovenije. Vsi so se strinjali, da gre nagrada v prave roke. Milka Kriegl je s svojo pokončno držo ziljsko narečje in ziljsko kulturno dediščino pripeljala v današnji čas, ne v arhivirani obliki, temveč v živi, nadvse življenjski obliki, ki vsebuje tisto pristno lepo domačnost, po kateri vsi bolj hrepenimo. Vse je pri njej domače, vse je dom, vse je hram kulture. Nagrado prejme tudi zato, ker piše besede »Kultura« z veliko začetnico, ker to kulturo živi ob praznikih in v vsakdanu.

44. Tischlerjeva nagrada Milki Kriegl



Prelepa Ziljska dolina leži na skrajnem severozahodnem delu slovenskega narodnostnega ozemlja oziroma v jugozahodnem delu avstrijske Koroške.

Leto je bilo hitro naokoli in že konec decembra lani so razglasili Tischlerjevo nagrajenko za letos. Prejemnica 44. Tischlerjeve nagrade je Milka Kriegl, ki bo nagrado prejela za skrb za slovensko ziljsko narečje in nošo, ohranjanje domačih šeg in navad ter ljubeč odnos do tipične ziljske gradbene in stanovanjske arhitekture.

 Lucija Kavčič |  Wikipedia/C. Stadler, NSKS/Vincenc Gotthardt, Wikimedia/Johann Jaritz

Milka Kriegl je doma iz Zahomca in je lani praznovala okrogel življenjski jubilej. Kot so o njej zapisali v koroškem katoliškem časniku Nedelja, je beseda že od nekdaj njena zvesta spremljevalka, še zlasti njeno domače ziljsko narečje, saj že dolgo zapisuje narečne besede v posebno knjižico. Vsak teden jih pošilja na časnik Nedeljo za rubriko Po domače na zadnji strani časopisa. »Milka Kriegl je vedela, da se najdragocenejšim besedam mora pridružiti še nekaj besed iz drugih jezikov po svetu. Odšla je za nekaj časa v Firence v Italijo in se učila italijanščine, nato jo je pot vodila v Pariz v Francijo, tudi francosko

je želela znati, pa v London, kjer je utnjevala angleščino. Pa še Mehiko je nekaj časa odkrivala in tam dobila na pot domov poseben nasvet. Spoznala je študenta arhitekture in ta jo je peljal domov k staršem, ki so živeli v preprosti hiši iz ilovice, in ko se je čudila tej preproščini, jo je vprašal oče študenta: 'Kaj je razlika, če vzamete zdravilo na žlici iz pločevine ali srebra?',« je o Milki Kriegl v Nedelji zapisal V. Gotthardt.

Spremenjeni svet

Domača hiša v Zahomcu je za Milko Kriegl velika umetnina, prav tako kot slike sodobne umetnosti, ki jih zbira in z

njimi žlahtni stene hiše, ki sta jo skupaj z bratom z velikim spoštovanjem do starega posodobila in tako ohranila njeno dušo. Vsak kotiček obnovljene hiše pripoveduje svojo zgodbo. Ko Milka Kriegl gleda na čas od otroštva do danes, ugotavlja, da se je svet nekoliko spremenil. »Zelo veliko pravzaprav. Vas se je spremenila. Do 40. leta nisem bila več veliko doma, in ko sem prišla spet domov, sem opazila, kako malo ljudi je še govorilo po domače. Prej se je včasih že zjutraj slišalo petje pri sosedu. Petje je bilo doma pod lipo pa v gostilni. Danes se to petje sliši samo na žegnanju pa če kdo umre. In sedaj v pandemiji petja še v cerkvi ni bilo več. Vreme

Najzahodnejše slovensko narečje

Ziljsko narečje ali ziljščina je najzahodnejše narečje slovenskega jezika in spada v koroško narečno skupino. Govori se na območju Ziljske doline med Šmohorjem in Baškim jezerom, v gornji Kanalski dolini vzhodno od Tablje in vzdolž gornjega toka Save Dolinke vse do Gozd-Martuljka. Ziljsko narečje vključuje tudi kranjskogorski govor. Ziljsko narečje se govori v naslednjih krajih: Naborjet, Ukve, Ovcja ves, Rabelj in Trbiž v Italiji, Bače, Bistrica na Zilji in Podklošter v Avstriji ter Rateče, Kranjska Gora in Gozd-Martuljek v Sloveniji.

Beseda, še zlasti njeno domače ziljsko narečje, je že od nekdaj zvesta spremljevalka Milke Kriegl.



Milka Kriegl je letošnja Tischlerjeva nagrajenka.

se je bistveno spremenilo. Prej pri nas skoraj ni bilo vetra. Sedaj pa vsak dan veter brije in to se začne že dopoldne. V gredi (vrtu) mi prst čez plot nese. Sonce tako strahovito pari, da moram pogledati, kdaj grem na sonce. Tega prej ni bilo,« je Milka povedala za časopis Nedelja lani poleti ob svoji 80-letnici. Povedala je še, da pogreša nageljne, ki so nekoč krasili njeno hišo, zdaj pa zaradi spremenjenega podnebja ne uspevajo več. Prav nagelj je namreč tista roža, ki daje domačnost. »Domačnost je zame nekaj ljubelega, mehkega, rahlega. To je domača beseda ali vrtovi okrog domačih hiš pa krave pa planine pa konji, knjiga ... To je tudi spomin na besede za kmečko orodje, ki se vedno bolj izgublajo, ker nihče tega orodja ne potrebuje več,« je dejala za Nedeljo. Pogreša tudi ziljsko žegnanje, štehvanje in prvi rej (prvi ples), ki jih zadnji dve leti ni bilo: »Manjka mi melodija peketanja konjskih nog po kamnih, ki so položeni skozi vas, ko odhajajo na štehvanje, pesem ... «

Mir za vse

Okno svet je za Milko Kriegl glasba in sodobna umetnost; svet kulture, saj pozna muzeje, znane gledališke dvorane in majhne odre v bližnji in daljni okolici. Tudi sama si je vedno želela ustvariti kakšno umetnino iz kamna ali lesa, a ni imela priložnosti. Rada obiše domačo cerkev: »V cerkev grem, ker mi dobro de. Prav čutim, kako srce bolj počasi bije. Če sem v drugih cerkvah kot doma, je zame že pomembno, kako se v cerkvi počutim. Sicer je že res, da vera nima nič opraviti s prostorom, ampak za boljše počutje ima svoj vpliv tudi prostor. Biti v cerkvi na Plešivcu, katerega oltarni prostor je naslikal Valentin Oman, je, kot bi bil v raj. Izredno hvaležna je, da lahko živi v miru in za Nedeljo je dejala še, da ji ni vseeno, kaj se v tem trenutku dogaja v Ukrajini. »Ko vidim te siromake, kako trpijo lakoto in pomanjkanje vode, kako niso svobodni, mi gre zelo slabo. Skrbi me, kdaj in kje bodo orali, kdaj sejali in od kod jemali kruh.« Ljudem okrog sebe želi mir. To besedo je treba pisati z velikimi črkami, pravi. »Želim si, da bi mogli v miru živeti in da bi se imeli tudi česa veseliti.«

Najvišje priznanje

Kot sta sporočila NSKS in KKZ, bodo Milki Kriegl Tischlerjevo nagrado izročili v torek, 24. januarja, ob 19. uri v Tischlerjevi dvorani Mohorjeve v Celovcu. Prejela jo bo iz rok predsednika Krščanske kulturne zveze (KKZ), osrednje kulturne organizacije koroških Slovencev, Janka Kristofa in predsednika Narodnega sveta koroških Slovencev (NSKS), ene krovnih organizacij koro-



Milka Kriegl je doma iz Zahomca in je lani praznovala okrogel življenjski jubilej.

ških Slovencev, Valentina Inzka. Tischlerjeva nagrada velja za najvišje priznanje obeh organizacij, ki jo bo Krieglova prejela za vso svojo skrb za slovensko ziljsko narečje in ziljsko nošo, za ohranjanje domačih šeg in navad ter za ljubeč odnos do tipične ziljske gradbene in stanovanjske arhitekture, ki je doma pri Krieglu v Zahomcu. Tischlerjevo nagrado nasploh prejmejo kulturni in politični predstavniki za vrhunske prispevke na področju umetnosti, znanosti, kulture in politike, ki so pomemben prispevek v zakladnico slovenske narodne skupnosti na avstrijskem Koroškem. Nagrajenec oziroma nagrajenka lahko nagrado dobi tudi za posebne zasluge pri širjenju in utrjevanju narodne zavesti in ugleda koroških Slovencev bodisi doma ali v tujini. Tischlerjeva nagrada nosi ime po šolniku, politiku in kulturniku Jošku Tischlerju (1902–1979). Pred vojno je bil zadnji predsednik Slovenske prosvetne zveze, takoj po vojni je bil ustanovitelj NSKS, leta 1957 pa prvi ravnatelj Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu. 43. Tischlerjevo nagrado je januarja letos prejel dolgoletni tajnik KKZ in sedanjí predsednik Narodopisnega društva Urban Jarnik Nužej Tolmaier. Prejel jo je za življenjsko delo na kulturnem in narodopisnem področju ter osebno prizadevanje za vsestranski kulturni razvoj med koroškimi Slovenci. [D]